

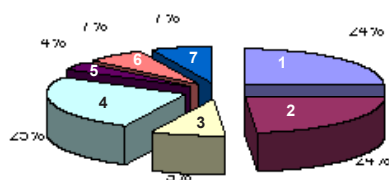
Branko Haistor i Željko Dimitrić

RAZVOJ PODUZETNIŠTVA

STANJE

Svako promišljanje stanja i perspektiva gospodarstva na području gradova Crikvenice i Novog Vinodolskog te Vinodolske općine mora se u svom značajnom dijelu temeljiti i na poznavanju stanja u obrtništvu te malom poduzetništvu. S obzirom na brojnost i značajan broj zaposlenih i radno aktivnog stanovništva koje veže uzase te veličinu učešća u stvaranju društvenog proizvoda, segment gospodarstva značajno utječe na opću gospodarsku sliku našeg kraja.

Potencijal obrtništva i malog poduzetništva kod nas može se donekle sagledati i iz brojčanih pokazatelja stanja obrtničkih radnji koji su prikazani u nastavnim tabelama i grafikonima.

Red. br.	Djelatnost	Broj
1.	UGOSTITELJI	104
2.	TRGOVCI	98
3.	PROIZVODNE DJELATNOSTI	36
4.	USLUŽNE DJELATNOSTI	105
5.	RIBARSTVO	16
6.	PRIJEVOZ OSOBA I STVARI	27
7.	GRAĐEVINSKA DJELATNOST	29
	UKUPNO	415

Broj radnji na području Grada Crikvenice i Vinodolske općine¹

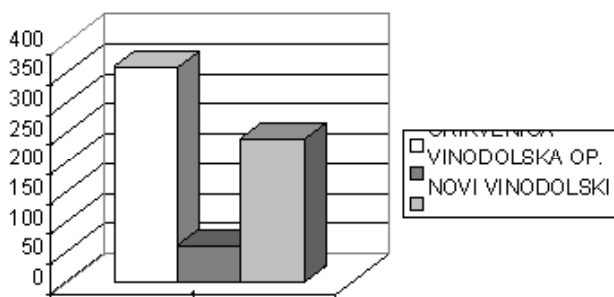
STRUKTURA BROJA OBRTNIČKIH RADNJI NA PODRUČJU CRIKVENIČKO-VINODOLSKE RIVIJERE

Analizirajući predočene podatke o strukturi obrta po djelatnosti najprije uočavamo prevlast uslužnog sektora te ugostiteljstva i trgovine, a jako malu zastupljenost proizvodnih djelatnosti. Posljedica je to vezivanja obrta i poduzetništva isključivo uz turizam kao gospodarsku monokulturu na našem području. Mali broj proizvodnih radnji smješten je u zaobalnom pojasu, a i tu se uglavnom radi o proizvodnji proizvoda namijenjenih izravno ili neizravno djelatnosti turizma, dok je malo proizvoda koji su predviđeni za prodaju na širem tržištu.

¹ Podaci iz evidencije Udruženja obrtnika Crikvenica

Gledajući prostornu raspoređenost vidimo da je prevladavajući broj radnji smješten u gradovima Crikvenici i Novom Vinodolskom, i to u njihovim uskim gradskim jezgrama. Slabljem kupovne moći građana i turista te povećanjem konkurencije u novootvorenim objektima tendencija otvaranja radnji, posebice ugostiteljske i trgovačke djelatnosti, što bliže samih gradskih središta postala je dominantna tijekom posljednjih nekoliko godina.

Procjenjujući zaposlenost u obrtu i malom poduzetništvu možemo govoriti o više od dvije tisuće radno aktivnih bilo kao obrtnika, članova obitelji ili zaposlenih. Kada tome dodamo i građane poslovno angažirane u sustavu privatnog iznajmljivanja smještajnih kapaciteta u turizmu, sigurno smo obuhvatili pretežiti dio stanovnika našega kraja. Nesumnjivo je da se radi o potencijalu o kojem svaki nositelj vlasti i kreator gospodarske i druge politike na lokalnoj razini mora voditi računa.

PERSPEKTIVE RAZVOJA PODUZETNIŠTVA

Za svaku društvenu zajednicu, a posebno za gospodarski razvoj u njoj, od posebnog značenja je sagledavanje realnih mogućnosti u iskorištenim odnosno neiskorištenim potencijalima. Kako bismo mogli realno sagledati sve potencijale, nužno je utvrditi u kojem se užem odnosno širem prostoru sadašnje i buduće poduzetništvo može razvijati. Stoga smatramo da uže područje za razvoj poduzetništva mora obuhvaćati prostor Grada Crikvenice, Grada Novog Vinodolskog, Općine Vinodolske s cjelokupnim pripadajućim gorskim dijelom.

To područje koje se sastoji od tri lokalne jedinice samouprave s gospodarskog aspekta moramo promatrati kao tri mikropodručja, koja jedno drugo dopunjuju, i na taj način obećavaju razvoj cijeloj regiji.

Obalni dio (od Jadranova do Klenovice, cca 40 km morske obale)

Zaobalni dio (od Drivenika do Ledenica)

Gorski dio (od Tića do Krmpota)

Govoreći o ovako podijeljenom prostoru, koji mora imati i zajedničku strategiju gospodarskog razvoja bez obzira na broj lokalnih samouprava, a još manje na političko opredjeljenje istih, nužno je staviti pod isti nazivnik, pa mislimo da je vrijeme da se ponovno koristi naziv **CRIKVENIČKO – VINODOLSKA RIVIJERA**.

Širi dio regije, koji može utjecati na gospodarski razvoj naše rivijere, čini područje od Kraljevice do Senja s cjelokupnim morskim kanalom, sjevernim dijelom otoka Krka, te zaleđem duboko u Gorski kotar.

Za kvalitetan, uspješan, a i brži razvoj svake regije mora postojati plan razvoja s jasnim ciljevima, kojega se svi čimbenici u društvu moraju pridržavati bez obzira na financijsku ili političku moć. Otkako se bivša općina Crikvenica razdvojila u tri lokalne jedinice samouprave, u početnom se razdoblju osjećalo ponašanje po načelu “naše”, “vaše” i “njihovo”, što je na razvoj regije kao cjeline negativno utjecalo.

U tom proteklom razdoblju zbog neodgovarajućeg strateškog plana razvoja i nepostojanja Prostornog plana najviše je stradalo područje obalnog dijela, gdje su u zadnjih 10 godina na lokacijama malih vikendica preko noći osvanule stambene zgrade od 500, pa i do 1000 m² bez adekvatno riješene infrastrukture za tako velik objekt.

U prošlom Zborniku broj 7 iz 1993. godine prof. dr. Vitomir Gašparović je o ovom problemu pisao u tekstu pod naslovom “Gospodarenje prostorom”, gdje između ostalog kaže: “Od najveće je važnosti da nadležni organi budu dosljedni u sprovođenju legalno izvedenih načela u gospodarenju prostorom i da budu sposobni oduprijeti se golemom pritisku primitivnih, nisko kvalitetnih, ali vrlo agresivnih zahtjeva u razvitku koje valja očekivati na tako atraktivnom području kao što je Vinodol.”

Koliko se je pratila ova misao govori i podatak da danas osam godina kasnije, još uvijek ne postoji cjelovit Prostorni plan, a to izravno utječe na gospodarski razvoj i na ulazak svježeg kapitala, što je jedan od bitnih uvjeta za razvoj.

1. OBALNI DIO

Obalni dio je najatraktivniji dio Rivijere, pa je na tom području i najveća koncentracija stanovništva, a zbog turističke atraktivnosti i najveća opasnost od mogućnosti devastacije prostora. Stoga je nužno zajedničkom odlukom lokalnih samouprava donijeti pravila ponašanja, odnosno odrediti zaštićene zone s određenom namjenom za buduća ulaganja u turizam, konkretno hotelske komplekse, zabavne i sportske centre, velike akvagane i razne druge atraktivnosti koje prate suvremena turistička ulaganja.

Obalni dio možemo promatrati kao područje:

- morskog dijela i
- kopnenog dijela

S asprekta ulaganja u gospodarski razvoj razlikujemo

- *obrtnika i malog poduzetnika*
- *veliki sustav (strani ili domaći)*
- *dionička društva (ciljano oformljena radi zajedničkog financijskog interesa)*

Obalni dio se već od 70-ih godina počeo ozbiljnije razvijati u turističkom smislu, i to je i jedina grana djelatnosti koju treba i dalje razvijati i njegovati, ali pri tome pratiti zahtjeve turističkog tržišta koji se znatno razlikuju od onih od prije 30 godina. Današnji turist traži

osim sunca i mora i aktivni odmor, a to iziskuje i velika ulaganja u turizam. Takva ulaganja ne možemo očekivati od obrtnika i malog poduzetnika već od velikih sustava, koji moraju prepoznati svoj interes za profitom.

Crikveničko-vinodolsku rivijeru u tom kontekstu treba promatrati kao jedinstvenu regionalnu cjelinu i, uz dužnu pažnju prirodne konfiguracije, mikro-klimatskih uvjeta, naseljenosti područja i raznih drugih elemenata uz argumente struke, donijeti trajni plan razvoja turizma (hotelski kompleksi, sportsko-rekreacijski centri, zabavni centri na kopnu i moru, marine za prihvat odnosno zimovanje brodova itd.). Tako razrađen plan razvoja traži investitor, a lokalna samouprava mora donijeti pogodnosti veće ili manje što ovisi o interesu da određenih objekata bude više ili manje.

Jedan od osnovnih preduvjeta razvoja turizma je iznalaženje načina za produljenje turističke sezone od dva mjeseca na minimalno šest do osam mjeseci. Kada se ostvare gore navedena ulaganja, tada će se inercijom događanja produžavati i sezona ali, dok je ponuda na sadašnjoj razini iz postojećih mogućnosti treba izvući maksimum.

- *Zdravstveni turizam* – Crikvenica još u svojoj daljoj povijesti početaka razvoja turizma ima u zdravstvenom turizmu lječilište za dišne organe Primorku (današnja Thalassoterapija). Ova ustanova danas ostvaruje dohodak, ali vjerojatno još postoji dosta prostora za bolji komercijalni učinak uz promidžbu na evropskom tržištu u smislu zdravstvenog turizma u zimskim mjesecima. Bura, sunce i čist zrak s dodatkom i respiratornih aparata zasigurno pomažu astmatičnom bolesniku. Terme Selce zdravstvena je ustanova nastala iz poduzetničkog duha njenih vlasnika obitelji dr. Brozičević. Osim zdravstvenih tretmana, ova ustanova pruža i tretman uljepšavanja, smanjivanja tjelesne težine pod stručnim nadzorom i druge “beauty” tretmane, stoga se može izravno i vrlo dobro povezati s turističkom ponudom. Poliklinika Katunar je također jedna od spona u promidžbi zdravstvenog turizma.
- *Zimovanje starijih osoba* – vezano za zdravstveni turizam odmah se dopunjuje boravak starijih osoba (osoba treće dobi) od listopada pa sve do Uskrsa – travnja. Ovaj vid promidžbe trebaju snositi privatni iznajmljivači (koji mogu ponuditi takav smještaj u svojim kućama) zajedno s turističkim agencijama i restoranima. Mjesečni najam apartmana mora biti prodan u paketu s jednim obrokom u restoranu i nekim od tretmana iz ponude zdravstvenog turizma. Grubom kalkulacijom ovakav mjesečni paket u apartmanu za dvije osobe može se realizirati za cca 1.200 do 1.500 DEM da svi u lancu uključujući i državu, budu zadovoljni.
- *Maškarane priredbe* – dovesti na višu razinu, vikend balovi u hotelima, paket aranžmani za tri dana s posebnim događanjima svaki vikend u određenom mjestu ima udarnu atrakciju.
- *Privatni smještaj* – organiziraniji pristup privatnim iznajmljivačima.
- *Hotelsko poduzeće* – kako god se u budućnosti zvalo, aktivno uključiti u društveni život mjesta. Hotelska poduzeća, današnji “Jadran” i “Lišanj”, trebali bi opstati bar u osnovnim objektima po kojima su naša mjesta prepoznatljiva. To su tvrtke koje

moraju nositi turistički razvoj Rivijere, ali uz dužno uvažavanje i ostalih sudionika, prvenstveno mislim na obrtnike i male poduzetnike.

- *Turistička zajednica* – zajednički s ostalim TZ-ama voditi smišljenu i koordiniranu promidžbu Rivijere.
- *Obrtnici i mali poduzetnici* – u obalnom području Rivijere obrtnici i mali poduzetnici od velikog su značaja za turističku ponudu jer su sa svojim malim radnjama i jednostavnim načinom odlučivanja po principu »gazda odlučuje« vrlo prilagodljivi nastaloj situaciji radi prilagodbe tržištu.

U mnogim turističkim destinacijama, a ni naše područje nije izuzetak, prijeti opasnost od prevelike koncentracije iste djelatnosti u sezonskim mjesecima (srpanj-kolovoz) na pojedinim malim prostorima, što u turističkom smislu donosi suprotan učinak. Protiv ovog fenomena vrlo se teško "boriti" ali radi zaštite turista i ostalih obrtnika koji pune proračun, gradske vlasti su dužne i obvezne u tom dijelu ponude napraviti reda.

Na ovom području osnovne djelatnosti obrtništva su:

- ugostiteljstvo
- trgovina
- uslužne djelatnosti
- koncesionari plaže – ugostiteljstvo, trgovina, usluga, sport i rekreacija
- prijevoznici – na kopnu i moru.

Ugostiteljstvo

Osnovna djelatnost u svakoj turističkoj regiji je ugostiteljstvo od čega dosta ovisi i izvanpansionska potrošnja gostiju. Svako vrijeme ima svoje trendove, a zadnjih godina to je gotovo najezda caffè barova, koji se u večernjim satima pretvaraju u poludiskoteke sa zaglušujućom glazbom i uvijek spornim radnim vremenom. Ovom konstatacijom ne mislim da tu vrstu ugostiteljskih lokala treba zatvoriti, ali osjeća se veliki nesrazmjer između novootvorenih lokala ovoga tipa i restorana.

Gradska uprava bi mogla stimulativnim popustima na komunalnu naknadu utjecati na povećanje zanimanja za otvaranje lokala za prehranu, a posebno dodatnim stimulativnim mjerama zainteresirati za cjelogodišnji rad.

Ugostiteljstvo i općenito turistička djelatnost oskudijeva u kvalitetnom kadru što vrlo negativno utječe na cjelokupnu turističku destinaciju. Uzrok tome je kratka turistička sezona i relativno mala zarada, pa turistički radnici više struke posao nalaze u razvijenijim turističkim mjestima u inozemstvu ili negdje drugdje na Jadranu.

Našem području nedostaje izvorna gastronomska ponuda tipa istarskih konoba, koje bi trebalo otvarati u zaobalnom dijelu Rivijere i od takvih objekata napraviti mala izletišta.

Trgovina

Trgovina je druga po veličini zastupljenosti djelatnost u obrtništvu. Velik problem su takozvane pokretne trgovačke radnje – štandovi, koje mahom nude robu lošije kvalitete, vrlo često ispod minimalne razine i sumnjivog podrijetla.

Gradske vlasti su dužne voditi računa o broju takvih trgovina i o njihovim lokacijama radi zaštite samih turista i izgleda grada, a isto tako radi zaštite ostalih obrtnika u čvrstim objektima koji legalno obavljaju svoju djelatnost uz plaćanje cjelogodišnjih obveza.

Drugi problem ove djelatnosti je prenatrpanost trgovina s istom ponudom, što katkad nije korisna konkurencija, već vodi samouništenju obrtnika od obrtnika.

Budući razvoj obrtničke trgovine razvijat će se s malim specijaliziranim trgovinama sa srednje kvalitetnom i kvalitetnijom robom, s obzirom da veliki megalanci preuzimaju veliku opskrbu stanovništva.

Uslužne djelatnosti

U uslužnoj djelatnosti obrtništvo i poduzetništvo ima dosta prostora za razvoj. Od cijelog spektra uslužnih djelatnosti za turističko obalno područje zanimljiva je i nužna ponuda salona za održavanje tjelesne aktivnosti (fitnes centri, masaže, kvarcanje itd.) i saloni za uljepšavanje (frizeri, kozmetičari, pedikeri itd), ali u jednom kvalitetnijem obliku od sadašnje ponude. Gost više kategorije svoje navike ne želi mijenjati za vrijeme godišnjeg odmora, stoga mu ih treba i omogućiti.

Koncesionari

U zadnje vrijeme nova vrsta poduzetničkog ulaganja je zakupljivanje koncesije na određenom prostoru, što cjelokupnoj Rivijeri može donijeti značajnu korist pod uvjetom da se vodi stroga kontrola o vrsti i broju koncesionara. Sadašnji koncesionari najčešće ulaze na plažne prostore u obalnom dijelu, a uz određenu stimulaciju lokalne samouprave bilo bi od značajne koristi dodjeljivanje poljoprivrednog zemljišta u zaobalnom dijelu na višegodišnju koncesiju s obvezom oplemenjivanja i ulaganja u prostor. Osnovni cilj osim poljoprivredne proizvodnje (zdrave hrane) trebao bi biti i izletnički turizam.

Prijevoznici

Prijevoznici su također značajna grana u obrtništvu, a njihovo širenje i djelovanje može biti na kopnu i moru, u zadnje vrijeme i u zraku. S obzirom na veliki problem parkirnog prostora, prijevoznici na lokalnom području od središnjeg parkirališta do sunčališta mogu biti od velike koristi za grad, pa ih tako treba i tretirati (s obvezom limitirajuće cijene vozne karte, a možda i gratis vožnja uz predočenje prijavnice gosta).

2. ZAOBALNI DIO

Zaobalni dio Rivijere od Drivenika, Triblja, Grižana, Bribira do Ledenica treba promatrati kao cjelinu, i na taj način sagledati razvojne mogućnosti ovoga kraja, a neprekidno imati na umu pozitivan razvoj obalnog dijela, konkretno turizma kao osnovne djelatnosti cijelog područja.

Gotovo cjelokupno područje zaobalnog dijela pripada jednoj lokalnoj samoupravi, Općini Vinodolskoj sa središtem u Bribiru, pa je stoga i jednostavnije donijeti jedinstveni

plan razvoja koji mora biti kompatibilan s planom razvoja obalnog dijela Rivijere. Kako bi se na ovom području probudio interes za poduzetničkim ulaganjem, plan razvoja bi trebao ići u sljedećem smjeru:

- a) poljoprivredna gospodarstva
- b) izletnički turizam
- c) mali industrijski pogoni

Poljoprivredna gospodarstva po uzoru na unutrašnjost Istre donose višestruku korist cijelom području. Poljoprivredni stručnjaci trebali bi napraviti studiju o isplativosti ulaganja, koju će prezentirati stanovništvu na javnim tribinama. Kroz ovaj vid ulaganja ostvaruje se višestruka korist: samozapošljavanje, zadržavanje jednog dijela stanovništva u staroj rodnoj kući umjesto prodaje “vikendašima”, smanjenje rizika od požara, a plasman proizvoda je osiguran u obalnom dijelu.

U ovom segmentu razvoja lokalna bi samouprava mogla pomoći zainteresiranim domaćinstvima prilikom financiranja iznalaženjem povoljnijih kredita i prilikom okrupnjavanja imanja – davanja općinskog zemljišta u zakup ili prodaju, ali s obveznom klauzulom o namjeni istog.

Izletnički turizam izravno je vezan za razvoj poljoprivrednih gospodarstava jer gost iz obalnog dijela, gdje je u ljetnim mjesecima opterećen gužvom, vrlo rado odlazi na dnevne ili poludnevne izlete gdje ga čeka posjet lijepo uređenom vinskom podrumu, ručak u domaćoj gostionici, boravak u prirodi, razne aktivnosti na Tribaljskom jezeru, posjet starinama i druge aktivnosti koje će osmisлити turističke agencije.

Preduvjet za razvoj izletničkog turizma u zaobalnom dijelu je i cesta koja je u fazi gradnje i skoroj svršetka, a bez dobre prometnice nema razvoja. Novljansko polje se je već počelo razvijati u tom smislu, pa sada preostaje da poduzetnici prepoznaju interes ulaganja ali, da ne bi došlo do stihijskog i nekontroliranog razvoja, hitno je potreban konkretan plan razvoja.

Mali industrijski pogoni u zaobalnom dijelu Rivijere mogu i moraju naći svoje mjesto u razvojnom planu jer omogućuju raznolikost djelatnosti i zanimanja stanovništva. Osnovni uvjet u odabiru industrijskih pogona je ekološka zaštita prostora odnosno neškodljivost osnovnoj djelatnosti – turizmu.

Obrtništvo i malo poduzetništvo u ovom smjeru će se razvijati kao dodatna karika u proizvodnom lancu velike industrije – brodogradnje, elektroindustrije i drvne industrije, a značajne su i male obrtničke radionice metalske struke i servisne radionice koje bi, s vremenom, trebalo preseliti iz neposredne blizine hotela i apartmana u obalnom dijelu.

3. GORSKI DIO

Gorski dio je treći dio Crikveničko-vinodolske rivijere kao razvijene cjeline našega područja. Ovo područje u razvojnom smislu treba promatrati kroz:

- turizam i
- šumarstvo

Ovo je područje posebno zanimljivo za cjelokupnu Rivijeru jer se za 20-ak minuta vožnje iz obalnog dijela preko zaobalja dolazi u gorski dio na 800 m n/v s drugom klimom, drukčijom vegetacijom i u turističkom smislu drugom ponudom. U ovom segmentu razvoja nužno je da turističke agencije zajedno s Turističkom zajednicom gradova Novog Vinodolskog i Crikvenice, te Općine Vinodolske zajednički donesu strategiju razvoja u turističkom smislu. Turizam se mora razvijati kao:

- rekreativno-sportski,
- izletnički,
- pansionski (u budućnosti).

ZAKLJUČAK

Kako je prethodno iznijeto, obrtništvo i malo poduzetništvo na našem području svojim je kapacitetima duboko ugrađeno u temelje gospodarstva, posebice turizma. Stoga je potrebno potencijale kojima raspolažu znati pravilo procijeniti i vrednovati te im dati i odgovarajuću ulogu u poticanju razvoja poduzetništva. U znatnoj mjeri je to na tijelima vlasti na državnoj razini, ali i lokalna vlast može i mora u kreiranju gospodarske politike u svojim okvirima više voditi računa o ovom segmentu gospodarstva.

Promatrajući razvoj poduzetništva u bližoj prošlosti, vidjeli smo da vulgarno liberalno shvaćanje razvoja poduzetništva samo kroz tržišnu utakmicu, u uvjetima nestabilnog i nedorečenog pravnog okvira te sporosti, ali često i nedostižnosti pravde kroz pravosudni sustav, ne daje prave rezultate. Zaključiti je da lokalna samouprava treba imati jasno zamišljenu strategiju razvoja poduzetništva na našem području te većinu svojih snaga usmjeriti na stvaranje uvjeta za njenu realizaciju, bilo kroz politiku raspolaganja prostorom, politiku komunalnih davanja, kreditiranja poduzetnika i slično.

Obrt i malo poduzetništvo treba konačno prihvatiti kao nužan dio gospodarskog razvoja, u potpunosti komplemetaran hotelijerstvu i privatnom smještaju s kojima čini neraskidivu cjelinu.

SAŽETAK

Na ovom području prevladava uslužno gospodarstvo, osobito ugostiteljstvo i trgovina, dok su ostale djelatnosti malo zastupljene. Sve je ovdašnje gospodarstvo vezano na turizam, te je ovo gospodarski monokulturalno područje. Pretežiti, pak, dio ugostiteljsko turističke djelatnosti raspoređen je na obalnom području, te je zapostavljen zaobalni i gorski dio. Na njima je, pak, razvijeno nešto drugih gospodarskih aktivnosti, ali je sve to skupa nedovoljno, sa svim posljedicama koje ostavlja monokulturalno gospodarstvo u nekom kraju. No uvjeti za širenje gospodarskih aktivnosti, ponajviše obrta i poljoprivrede, lova i ribolova postoje, sa specifičnostima u pojedinim užim područjima – obalnom, zaobalnom i gorskom dijelu. Razmatraju se te mogućnosti i razvijaju strategije koje tome vode, naglašavajući privatno poduzetništvo kao okosnicu toga. Zato postoje mnoge pretpostavke, potrebno je samo usmjeriti, potaknuti, podržati privatnu poduzetničku inicijativu i uklopiti je u privredno aktivne programe, koji će

povratno pozitivno utjecati na razvoj turizma i s njim činiti cjelinu, neku vrstu njegove infrastrukture, prateće aktivnosti i logistike.

Ključne riječi

Monokulturno gospodarstvo, obrtništvo, malo poduzetništvo, poduzetničke inicijative, komplementarne i prateće djelatnosti

SUMMARY

In this area the prevalence in business is taken by tertiary services such as catering and commerce, while all other services are smaller in number and proportion. The tourist trade is mostly occupying the coast, while other areas are totally forgotten and are of very little use to the tourist. But there are possibilities of spreading of business inside the valley which could very well serve all necessities whether sports or clean food produce which should be further explored.

Bilješka o autorima

Branko Haistor, Crikvenica, diplomirani ekonomist, Croatia osiguranje – ekspozitura Crikvenica, predsjednik Udruženja obrtnika Crikvenica.

Željko Dimitrić, Crikvenica, diplomirani pravnik, tajnik Udruženja obrtnika Crikvenica.